

YAYINCILIK ETİĞİNDE YAZAR DIŞI FAKTÖRLER ★

Orhan YILMAZ

Üretilen bilimsel bilginin, ilgililerine ulaştırılması gerekir. Yapılan bilimsel çalışmalar çalışma alanının ve tüm bilim insanlarının yararlanması amacıyla iletilir. Bunun için geçerli tüm iletişim araçları kullanılır. Ancak bilim insanları çalışmalarını bilimsel yada akademik ortamlarda bilim dünyasına aktarırlar. Böyle ortamların başında bilimsel süreli yayınlar gelmektedir. Bilimsel süreli yayınlar bilim insanlarının çalışmalarını aktardıkları, çalışma yöntemlerini tam açıklığı ile belirterek tekrarlanabilir veya doğruluğu denetlenebilir konumda sundukları iletişim araçlarıdır.

Bilimsel süreli yayınlar, bilimin gelişimi ve iletişim araçlarının gelişimi oranında değişim göstermişlerdir. Önceleri yılda bir kez veya iki kez basılı olarak hedef okuyucusuna ulaşan süreli yayınlar, daha sonra hem yayım sıklığını arttırmış hem de bilimsel yazı şeklini geliştirerek gelişimini sürdürmüştür. Bu konuda yaşanan gelişmeler tartışmasız olumlu gelişmelerdir.

Süreli yayınlar daha sonraları yaşanan gelişmeleri de yeterli saymayıp dünya çapında ortak yayın formatları geliştirmeye çalışmışlar ve bunlar için toplantılar düzenleyerek kılavuz veya yönergeler hazırlamışlardır. Tüm bu çalışmalar ve gelişmeler, konusu açısından da dinamizmi içinde barındıran sağlık alanındaki süreli yayınlarda da gözlenmiştir.

Doç. Dr. Orhan YILMAZ - TÜBİTAK - ULAKBİM Türk Tıp Dizini Kurul Başkanı- ANKARA orhan@kbb-bbc.org

Ancak tüm olumlu gelişmelere karşın yayıncılığın tüm alanlarında etik dışı davranışlar gözlenebilmektedir. Bu yazıda yazar dışı nedenlerle oluşan etik dışı davranışlara, durumlara gerçek veya olası bazı örnekler sunulacak ve konunun bu yönüne dikkat çekilecektir.

Danışman veya değerlendirciden kaynaklanan sorunlar :

- Danışmanın konu hakkındaki yetersizliği ve değerlendirmeden onaylanması,
- Danışmanın yazar yada çalışmanın yapıldığı yer hakkındaki olumlu önyargısı,
- Danışmanın yazar yada çalışmanın yapıldığı yer hakkındaki olumsuz önyargısı,
- Danışmanın zaman konusundaki sıkıntısı nedeniyle değerlendirme yapmamış olmamak için kabul veya red vermesi,
- Yazının bilimsel değeri dışındaki gerekçelerle yazının kabulünü istemek,
- Danışmanın değerlendirmeyi kliniğindeki herhangi astına yaptırması,
- Danışmanın yazıyı kasıtlı olarak bekletmesi,
- Yazıyı bekletirken aynı konuda çalışma yapılmasını sağlamak,
- Yazıyı bekletmek için defalarca minik imla hatalarını yeniden görmeyi istemek,
- Yazarın kendi makalelerini kaynak göstermesini beklemek, bunu açıkça istemek, kaynak göstermediği için yazıyı reddetmek, yazının içeriği ile ilgisi direkt olmayan kendi makalesini kaynak göstermesini istemek, kendisine rakip olarak gördüğü kişilerin yayınlarının kaynak gösterilmesini olumsuz olarak görmek,
- Gerekçesiz olarak yazının reddedilmesini önermek, asılsız gerekçeler ileri sürmek,
- Yazıyı değerlendirme yapmadan kaybetmek,

-Yazarı ve yazıyı hakarete varan sözcüklerle eleştirmek, değerlendirme formunu imzalamadan göndermek ve sonraki gelişmelerde sorumluluk almamaya çalışmak, değerlendirdiği yazıları kişisel arşivi için kaydetmemek belgelerini saklamamak,

Editörden ve yayın kurulundan kaynaklanan sorunlar :

-Editörün dergiyi sahiplenmemesi, yayın kurulunu yeterli ve çalışkan kişilerden oluşturamaması,

-Yayın kurulu hakkında yaptırım yetki veya etkisinin olmaması,

-Yazışma sekreteryasını denetlememesi,

-Dergi yazışma arşivini oluşturmaması,

-Yetki ve sorumluluğunu sürekli olarak yardımcı editöre veya dergi sekreteryasına bırakması,

-Yayın kurulunu toplamamak, danışmanların uygunsuz, gerekçesiz önyargılı olarak seçimi,

-Farklı kriterler nedeniyle gereksiz ve yetersiz kişilerin danışman olarak belirlenmesini sağlamak,

-Yayıncı, sponsor, reklam veren, yönetici veya üstleri etkisiyle danışman belirlemek, danışmanlar hakkında olumlu veya olumsuz önyargılar ile uygulamalar yapmak,

-Yazar veya yazının hazırlandığı kurum konusunda önyargılı davranarak danışman saptamak,

-Yazarın etik dışı uygulamaları konusunda duyarlı olmamak, izinsiz çoklu yayınlar konusunda dikkatli olmamak, yazar ve yazarların yazıyı

-Dergiye yayınlanmak üzere gönderdiği imzalı belgeleri istememek veya saklamamak,

-Yazının gerekçesiz olarak bekletilmesini sağlamak ve geciktirmek, yazıyı kaybetmek, yayın kurulunu yeterli zaman aralığı içinde toplamamak,

-Danışman raporları ve kararları doğrultusunda karar verilmesini sağlamak,

-Yayın kurulunu yönlendirmeye çalışmak,

-Dil konusunda gerekli özeni göstermemek, dilbilimci desteğini gözardı etmek,

-İstatistik uzmanına gerek görülmesine karşın gereğini yerine getirmemek,

-İmzasız üst yazısız danışmanlık önermek ve yazarla yazışmalar yapmak,

-Çok yetersiz yazıları danışmana göndermek,

-Yeterli inisiyatif kullanmamak,

-Dergi künyesinde bulunmayan kişilere danışmanlık önermek ve uygun zamanda dergide yazılı olarak teşekkür yayınlamamak,

-Kişisel ve yazılı onayını almaksızın danışman olarak dergi künyesinde bulundurmamak, hiçbir değerlendirme yapmayan ve bu konuda ısrarlı danışmanları dergi künyesinde tutmak,

-Derginin özelliğine göre alt gurup editörleri oluşturmamak,

-Dergi yayın konuları veya politikası dışında yayınları değerlendirmeye almak veya yayınlamak,

-Danışmanın öneri veya revizyon isteklerini görmezden gelmek,

-Yazıyı reddettiği halde farklı danışmanlarca kabul edildiği gerekçesiyle yazıyı

- Yayınlamak ve reddeden danışmana yazılı açıklama yapmamak,
- Yazının reddi durumunda kabul eden danışmanlara bilgi vermemek,
- Yazara yazısının değerlendirme durumu hakkında bilgi vermemek,
- Yazının reddi durumunda yazara teşekkür mektubu ile bilimsel red gerekçelerini bildirmemek,
- Yazının kabulü aşamasından sonra basıma kadar geçen sürede yazara kabul yazısı vermemek,
- Kabul edilen bir yazı paralelindeki başka bir yazıya değerlendirmeye alınma onayı vermemek,
- Reddedilen bir yazı benzeri yazıyı bir süre sonra basımına onay vermek,
- Danışmanlıktan affını istediği halde danışmanın adını künyede bulundurmak,
- Defalarca yazı değerlendirdiği halde dergi künyesinde adını bulundurmamak,
- Yayımlanmış önceki bir yazı hakkında yazılmış editöre mektubu yayınlamamak,
- Her türlü yanıtlamaya veya eleştiriye olanak vermemek,
- Yazıların değerlendirmesinde ticari baskılara boyun eğmek,
- Yayıncının yönlendirmesini kabullenmek,
- Reklamcının yönlendirmesini kabullenmek,
- Yazının hemen sonrasına yazıda adı geçen bir medikal ürün ile ilgili reklam yayınlamak veya göz yummak,

- Yazının içine reklam yerleştirilmesini engellemek,
- Sağlıksız veya sağlığa açıkça zararı bilinen ürünlerin reklamını kabul etmek, çağın gereklerini kullanmamak,
- Derginin okuyucusuna bilim topluluğuna yeterince ulaşmasını sağlamamak, yayının kalitesini arttırıcı önlemler almamak,
- Ulusal veya uluslar arası veri tabanlarına ulaşması ve dizinlenmesi konusunda özen göstermemek,
- Ulusal dil konusunda özensiz davranmak,
- Bilim dilinin gelişimine katkıda bulunmamak,
- Dergi editörlüğünden ayrıldığı halde adının dergi künyesinde bulunmasını kabullenmek veya ilgili kurumlara başvurmamak,
- Yayının okuyucuya ulaşması aşamalarında emeği geçenleri değerlendirmemek, hatalı özensiz yazışmalar yapmak,
- Derginin yayın aralığını uygulamamak,
- Yayının iç düzeni ve yazı tipi guruplamasını yapmamak,
- Künye ve yazarlara bilgi gibi sürekli sayfalara özen göstermemek,
- Yazarlara bilgideki kurallara uyulmamasını önemsememek,
- Yıllık dizinlemeleri gerçekleştirmemek,
- Yapılan yanlışlıklarda sonraki sayılarda düzeltme yayınlamamak, vb..

Kaliteli bir bilimsel akademik süreli yayında her ne kadar editörün rolü büyük ve önemli gibi görünse de yazar, danışman, yayın kurulu, editör, basımcı, teknik ekip ve de okuyucu ayrılmaz bir bütündür. Bilim ortamına katkı sağlamak, bu

bütünlüğü oluşturabilmekle oluşur.

Kaynaklar :

- 1- Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 2003, Ed.YILMAZ O.TÜBİTAK Matbaası, Ankara.2003
- 2- Emin Kansu; Yayın Etiğinde Editörün Sorumlulukları, Yayın Etiği Sempozyumu, TÜBİTAK, Ankara, 1996
- 3- Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 2004, Ed.YILMAZ O.TÜBİTAK Matbaası, Ankara.2004

* Bu yazı yazarın “Tıpta araştırma tipleri, etik kurallar ve eser oluşturma ilkeleri” sempozyumundaki sunumudur. 23 Ekim 2004. Ankara